

ՊԱՏՄԱԿԱՆ

ՄԱՍՆԱԻՈՐ ՊԱՏՄԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ս. ՆՇԱՆԻ ՎԱՆՈՒՑ ՍԵՐԱՍՏԻՈՅ

ԳԼՈՒԽ ԺԵ.

Յաղագս փոխանորդութեան կարգապետ եւ Յովհաննէս Բաբուկեանի եւ Տեախոբեանի թաղեացի Արեւիկայ-ի, եւ անցիցն ուր յաւուրս նոցա:

Յետ յայտորիկ (ՌՄՄԶ = 1807), միաբանեալ գլխաւորաց քաղաքիս, արարին բազմակնիք գիր խնդրանաց եւ առաքեցին ի Կ. Պոլիս առ Յովհաննէս Պատրիարքն, զի ինք լիցի առժամանակ մի Տեսուչ Վիճակիս եւ ի կողմանէ իւրմէ կացուցէ Տեղապարս զՅովհաննէս եւ զկարապետ Վարդապետս, որք էին յայակերտաց անտի Առաջնորդ Տակոբ Արքեպս-ի, հանգուցելոյ ի Բրիտտոս եւ նա զիջեալ ի խնդիր նոցին շնորհեաց Տեղապարսութիւն կարապետ եւ Յովհաննէս Վարդապետացն գրեալ ի 16 Սեպտեմբերի, եւ չ'եւ եւ հասեալ Կոնդակն ի քաղաքս, ժողովեալ նոցա զամենայն զկահն եւ զկարասիս Սրբոյ Մենաստանիս Թագուցին զի մի աւարեացի ի փոխառու աշխատեացն եւ ինքեանք եկին ի քաղաքս յեկեղեցի Ս. Աճաճնի յաւուր շարաթու յինն Նոյեմբերի եւ յաւուր կիւրակէի երեւեալ յԱստուծոյ, ընթերցան զՏաւմարս եւ առաջնայ իւրեւրոյ Սրբոյ Վանուցս եւ յայտ արարին եթէ կալարուք զմեզ հրաժարեալ եւ ի միւսում կիւրակէի կրկին անգամ ելեալ յԱստուծոյ քաղուժ բանս յորդորանաց խօսեցան եւ չ'եղև ինչ յօգուտ, զի տաղկացեալ էր ժողովուրդն ի տալոյ նպաստս, եւ ապա ի ձեռն քահանայից ժողով մեծ արարեալ ի բազում աւուրս, հազիւ հազ հաւանեցուցին զնոսա միւս անգամ եւս հոտանել տրօք յօգնութիւն Սրբոյ տաճարացն եւ վարդապետքն բնաւին ոչ ընկալան ի ձեռն իւրեանց գրամ մի, այլ ասացին տալ փոխառութիւն, եւ առնուլ զմուրհակն, որ եւ արարին

իսկ եւ եղև գումար պատառեալ մուրհակացն 22 քաակ դրամաց, ի սմին ժամանակի եւս Կոնդակ Տեղապարսութեան աշխատեցին, զի մի բացցի դուռն ծախուց, զոր մեծամեծք աշխատեացն պահանջէին, եւ ապա դարձան ի Ս. Վանս ի 17 Յուլի վարի (ՌՄՄԶ = 1808): Եւ աւուրս յայտուիկ վերադարձեալ ի պատերազմէ Ռուսաց եկն մերձ ի քաղաքս իշխանութեամբ Ջափան օղլու Մուհամմէտ Բեգէշին եւ քաղաքացւոցն ընդդիմացեալ ա'չ թողին մտանել ի քաղաքս եւ յօրինեալ զմարտեացն եւ եղև զթիւղանթա շուրջ քաղաքաւն եւ զինեալ Հոյք եւ աշխատեցին պատրաստեցան ի պատերազմ. եւ յետ աւուրց ինչ յեթն փնարուարի եկն մի ոմն ի զօրապետաց Բեգէշին եւ իրեւ կամէր մտանել ի ներքս ի քաղաքս, արձակեցին ի ներքուստ առ նոսա զհրացանս եւ նորս յետ դարձեալ յառաջոյ Ս. Մենաստանիս անցեալ գնացին ի գիւղն Բոգնիք եւ ի պատճառէ աստի յայտմանէ, յղեաց Բաղապետն ի Ս. Վանս իր 50 զօրս ի պաշտպանել զնա ի թշնամեաց, որք եկեալ բազում փնարս հաւուցին Սրբոյ Մենաստանիս եւ յուր ի նեղութիւնս ետուն, առ որ Մուհամմէտ Բեգէշին ի ցառունն շարժեալ ժողովեաց առ ինքն քան հազար զօրս եւ զետեղեաց ի շրջակայ գիւղերէս՝ պաշարեալ զքաղաքս իրեւ ամիսս երիս, եւ մինչ բացուլ դուռն գարնան արտաքս ելին եւ զօրքս ամենայն ուրք շրջեալ յեզր քաղաքին՝ զորս եւ գտանէին կալեալ տանէին առ զօրապետն իւրեանց եւ տուալեալ խոշտանգէին եւ բազում տուգանս առեալ ի բաց թողէին: Եւ յաւուր Մարդապարտի կիւրակէին յերեսուն Մարտի, զօրապետք երկու անհամար զօրք եկին ի դուռն Սրբոյ Մենաստանիս եւ զի առաջին զօրք եղև ի Ս. Վանս փոխառեալ էին, վասն որոյ պաշարեցին

գնաւ Տեղապահն Յովհաննէս Վարդապետ
 էլ առ նոսաւ եւ բազումս խօսեցաւ ընդ
 պարիսպն եւ զիջոյց զնոսաւ 'ի խաղաղու-
 թիւն եւ ապա երոց զգուռն եւ մօտաւ
 զօրապետացն 'ի ներքե հարց եւ փորձ ա-
 բարին զբազում իրաց եւ եղին 200 զօրս
 'ի պահպանութիւն իբրեւ զղեկի եւ ինք-
 եանք զքուսեցան 'ի Դաւրայ եւ 'ի Ռգէնիք,
 եւ յետ անկաւ առուարց խօսեցան հաշտու-
 թիւն ընդ քաղաքին եւ դարձ արարեալ
 զնացին 'ի տեղիս իւրեանց, թէպէտ բազ-
 մովիշտ առաւապանս եւ անձկութիւնս կրե-
 ցին քաղաքացիք եւ շինակոնք եւ մօնա-
 ւանդ Ս. Մենաստանս, այլ շնորհիւ Տեառն
 անմիտս զերծան 'ի մեծագոյն երեւելի
 շարեաց, Յեա յայտարիկ (ՌՄԾԷ = 1808,
 Ապրիլ 5) տեսեալ կարապետ եւ Յովհան-
 նէս Վարդապետաց՝ եթէ առաւապին 'ի
 փոխառուացն՝ միջնորդութեամբ Գրիգոր
 Արքեպս. Ի Դաւառացաւ զրեալ 'ի Ս. Ա-
 թառն էլմիծածին առ Դանիէլ կաթողի-
 կոսն՝ ընկալան զկանգակ շրջարեթական
 վասն նպաստից, զոր առեալ Յովհաննէս
 Վարդապետի գնաց 'ի Կեսարիա եւ ընկալ-
 եալ եղև մեծաւ սիրով յԱռաջնորդ Ստե-
 փանոս Արքեպս. էւ, եւ մինչդեռ անյն
 կայր 'ի հաւաքել զգրամս, առա Ձգորին
 օղլու Մուհամմէտ Բէէշխն կալեալ զկա-
 րապետ Վարդապետն եղ 'ի շղթայս բանտի
 եւ առեալ տասն քօակ գրամս արձակեաց:
 Եւ յետ աւուրց ինչ (ՌՄԾԷ = 1809) էլ
 համբաւ եթէ Թաղէոս Եղա. Եղգոկիացի՝
 Ժողովարար Ս. Կարապետի վասնուց Մշոյ,
 ընկալեալ էլ զԱռաջնորդութիւն Սեբաս-
 թիայ եւ եկեալ հասեալ յԵղգոկիոս Յայն-
 Ժամ ժողովեալ իշխանաց արարին զիբ-
 բաղմակնիք եւ յղեցին առ նա, յորում
 յոտ բազում բանիցն, զեկուցին նմա եւ
 դայս թէ Սուրբ Մենաստանս 'ի ներքոյ
 յողով պարտուց զողով եւ 'ի դաշն քա պի-
 տոյ է քեզ ծախսել 'ի գրուսնս այլողգեաց
 մինչեւ ցջասն քսակ գրամս, եթէ ունի-
 ցիս արդ հրամայեալ՝ եկ. եթէ ո'չ, կամք
 քո եղիցի. Ընկալեալ Թաղէոս Եղա. ի
 զգիր իշխանացն եւ իմացեալ զմիտս նոցա
 մնաց անդ յԵղգոկիա եւ գրեալ ծանոց
 զամենայն հանգամանս զայսօտիկ առ Յով-
 հաննէս Պատրիարք: Ընդ աւուրսն ընդ
 այնօտիկ եկն 'ի Սեբաստիա միակամի Յու-

սուֆ Բէէշխն եւ անցեալ գնաց 'ի Մեծն
 Պոլիս առ 'ի լինել փոխարքայ: Եկն ընդ
 նմա եւ հառաւմտեալ նորին Մ. Դասպար
 Ամիրայ Մաշկերացի որ 'ի վաղուց ծանօթ
 լինելով Կարապետ եւ Յովհաննէս Վար-
 դապետաց խնդրեաց 'ի քաղաքացուցն՝ զի
 հանութեամբ իւրեանց որոշեսցին զմին
 յերկոցուցն՝ առ 'ի տալ կարգել գնաւ Ա-
 ռաջնորդ իւրեանց. եւ ժողովեալ իշխա-
 նացն կոչեցին զկարապետ Վարդապետն եւ
 յորդորեցին զնա յանձն առնուլ զպաշտօն
 Առաջնորդութեան, այլ նա հրաժարեցաւ
 եւ ո'չ էտաւ բնաւ յանձն. վասն որոյ աղա-
 չեցին զնա գրել հոիտակս յԱնուսն Յով-
 հաննէս Վարդապետին, եւ նա գրեալ
 կնքեաց նախ ինքն եւ ապա քահանայք եւ
 իշխանք, զոր յղեցին 'ի Կ. Պոլիս առ Մ.
 Դասպար Ամիրայն: Յետ իբրեւ միոյն տմ-
 ասոյ նուիրակն Ս. Երուսաղիմայ Սարգիս
 Վարդապետ Կիպրոսցի, որ ունէր անհաշտ
 առեւութիւն ընդդէմ Կարապետ եւ Յով-
 հաննէս Վարդապետացն՝ յորդորեալ յո-
 մանց, կամեցաւ յղել զԱրքայ իւր զԱն-
 րատացի Դաւիթ Վարդապետն՝ որ էր
 աշակերտակից նոցա եւ բարութիւնս բա-
 զումս տեսեալ 'ի նոցանէ, իսկ յայնժամ
 յարեալ էր Սարգիս Վարդապետն, վասն
 որոյ առաքեաց զսա՝ ընդ Դարբին Փանիկ
 կոչեցեալ քաղաքացույ՝ յԵղգոկիա առ
 Թաղէոս Եղա. եւ հրաւիրեաց զնա 'ի վի-
 ճակն իւր 'ի Սեբաստիա: Ընկալեալ Թա-
 ղէոս Եղգոկիայոսի զգրեալսն եւ տեսեալ
 զհրաւիրակսն յօժարեցաւ եւ եկեալ յԵղ-
 գոկիայ եկն 'ի քաղաքս Սեբաստիա 'ի
 չքնաղ վանս Սրբոյ Նշանի (ՌՄԾԷ = 1809,
 Ապր. 16): 'ի նմին աւուր՝ յազգարարու-
 թնէ ծանց՝ էլ Կարապետ Վարդապետն
 'ի Ս. Վանիցս, եւ գնաց 'ի տուն Մ. Գրի-
 գորի Առաւարդան, որ էր յայնժամ երե-
 ւելի 'ի մէջ ազգիս եւ 'ի դրուստ այլազգ-
 եաց եւ Թաղէոս անդ իբրեւ զուսուրս քա-
 ռասուսն: Եւ Թաղէոս Եղա. 'ի թիւղգորու-
 թնէ ծանց զկնքեալ գիր իշխանացն
 եւ Բէէշխն եւ նա կալեալ զիշխանս եղ
 'ի բանտի ասելով եթէ դուք զինեալ էք
 ընդդէմ հրամանաց Արքային եւ առեալ
 եօթն եւ տասն քօակ գրամս՝ 'ի բոց ար-
 ձակեաց զնոսա, եւ զգեցոյց Թաղէոս
 Եղա. ի զլօգիկ արկանելիս պատուոյ եւ

տուեալ 'ի ձեռս նորա զհրամանագիրն՝ առաքեալս 'ի Սբ. Մենաստանս, և ապա սկսաւ պահանջիլ 'ի նմանէ զվոխարէն լօգկին, և իբրեւ յայտ տրար նմա զոչինչ ունեյն, ասաց Բզէշխն ցնա՝ եթէ ոչ էր քա զինչս, վասն է՞ր եկիր յայտ, և ասաց վարդապետն. «Եւ ինքնին ոչ եկի տալ Նուիրակն Ո. ևրուսաղէմի ետ բերել զիս»։ և նա իսկոյն կալեալ զՍարգիս վարդապետն եղ 'ի բանտի և տեսալ եթին քսակ դրամս 'ի բաց եթող։ Եւ համբաւ գալտեան Թաղէոս եպս. 'ի Սեբաստիա հասեալ յունկն Մ. Գապար Ամիրայի 'ի Կ Պոլիս, լուռ եկաց և ոչինչ խօսեցաւ մինչև ժամանեաց կրկին Գիր բազմակի՛ք իշխանացն առ ինքն. զոր ընկալեալ ծանեաւ եթէ ոչ էր կամօք քաղաքացւոցն զգալուստ Թաղէոսի եպս. 'ի, վասն որոյ իսկոյն հասեալ զհրամանագիր Արքունական և զկոնդակ Պատրիարքական գրեալ 'ի 19 Յունիսի՝ յԱնուն Յովնաննէս վարդապետի Սեբաստացւոյ և ետ 'ի ձեռս Սեբաստացւոցն յղել 'ի քաղաքս առ իշխանն։ Եւ զի ընդ այն ժամանակս զեռ ևս Յովնաննէս վարդապետն էր 'ի Կեսարիա և մնացեալ էր անդ ընդ Կարապետ վարդապետի 'ի վանս Ս. Կարապետին իբրեւ ամիսս երկուս, մինչև եկն Առաջնորդական Կոնդակ յԱնուն իւր։ Եւ ապա յառաջեաց Կարապետ վարդապետն և ելեալ 'ի Ս. Վանուցն Կեսարիոյ և յուղի անկեալ եկն նրա 'ի Սեբաստիա, 'ի տուն քեռն իւրոյ լուիւկայն, և յաջորդ գիշերին եկեալ 'ի Դուռն Սրբոյ Նշանի Վանուցս, պատուիրեաց սմանց ազգ առնել Թաղէոս եպս. 'ի, գնալ անտի ուր ինքն կամիցի և հաճեցի իսկ ինքն անցեալ գնաց 'ի վանս Ս. Հրեշտակապետի, և եկաց անդ մինչև 'ի գալն Յովնաննէս վարդապետի։ Կարապետ վարդապետս այս՝ Տեղապահ՝ յուղով վիշտս և տառապանս

(Շարունակելի՝ 13)

կրեաց 'ի ձեռաց ոմանց՝ յոյսմ ազգալիք և բազմալորով ժամանակիս, վասն որոյ գիշերապնոց եկունակաւ ել 'ի Ս Մենաստանէս 'ի քաղաքս և աստի 'ի գիւղս և անտի հուսկ ուրեմն հասեալ 'ի Կեսարիա հանդարտեցաւ։ Ենտ մինչև 'ի վասնգ ժանու իսկ այն յամենայնէ անջնատ զերծեալ ապրեցաւ շնորհիւ և զօրութեամբ սրբոյ ամենազօր նշանի Տեռնոն, Կեցեալ Թաղէոս եպիսկոպոսի 'ի վանս Ս. Նշանի իբրեւ ամիսս երկուս, և յետ երկց ամսոցն լուեալ եթէ Յովնաննէս վարդապետ Սեբաստացի ընկալեալ է զԱռաջնորդական քաղաքիս Արքայական հրամանաւ և Պատրիարքական Կոնդակիս և գայ 'ի Սեբաստիա ել ինքն 'ի Ս. Մենաստանէս յերկրորդում առաւ Օգոստոսի (ՌՄԴԸ = 1809) և յուղի անկեալ գնաց յԵղոկիա։ Յայսմ ամի հնչեաց համբաւ Կարապետ վարդապետի Սեբաստացւոյ որ կոչիւր նաեւ Ենիճէցի, վասն լինելոյն 'ի նոյն զեղջէն։ Սա էր միտրան Ս. Վանուցս, և սարկաւագ՝ Առաջնորդ Կարապետ Արքեպոս։ Ակնեցւոյ և յիս վաղճանի նորին գնացեալ 'ի Կուտինո քաղաք, եկաց անդ ժամանակս ինչ և ձեռնադրեցաւ Աբեղայ, և եղև իբրեւ դարձաւ 'ի Ս. Վանո՝ Տեսուչն Ս. Ուխտիս Յակոբ Արքեպոս. ընկալաւ զնա մի՛ծաւ սիրով և պատուով, և ետ նմա զծայրագոյն աստիճան վարդապետական իշխանութեան, և յետ ամաց ինչ գնացեալ 'ի Կ. Պոլիս՝ առաքեալ զնա Զաքարիա Պատրիարք տեղապահութեամբ 'ի Մուշ 'ի վանս Ո. Կարապետի, և զկնի սակաւ ժամանակաց չազաւ անտի և գնաց յերկիրն Ռուսաց և եղև Առաջնորդ Ղզլուր Կոչեցեալ քաղաքի, և յետ երկց ամաց հանգեաւ 'ի Քրիստոս։ Սա էր յոյժ բանիբուն և ներուն գիտնական և երևելի վարդապետ 'ի մէջ ազգիս։

ՏԻԴՐԱՆ Ս. ՔԻՐԻՇԵԱՆ

